

УДК 658. 153: 338. 43

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В. Вудвуд

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

У статті розглянуто сутність поняття “фінансова діагностика підприємства”, а також досліджено мету, завдання, методи та прийоми проведення фінансової діагностики діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: фінансова діяльність, результативність діяльності, фінансовий стан підприємства, фінансова криза, фінансова стабільність, конкурентоспроможність.

Стабільний соціально-економічний розвиток потребує реалізації стратегії в країні соціально-економічних реформ, спрямованих на забезпечення базових конкурентних переваг вітчизняної економіки й оволодіння новими конкурентними перевагами суб'єктами господарювання, що виникають у результаті активних структурних зрушень світової економічної системи. Результативність функціонування господарюючого суб'єкта обумовлена упорядкуванням його фінансових відносин та здійсненням ефективної фінансової діяльності, яка пов'язана з організацією фінансів та проводиться відповідно до цілей і завдань стратегії його економічного розвитку. Враховуючи функціональну спрямованість, фінансова діяльність підприємства пов'язана з формуванням активів і фінансової структури капіталу відповідно до завдань розвитку господарюючого суб'єкта, забезпеченням ефективного використання фінансових ресурсів в процесі господарювання, а також прибуткової діяльності за умов мінімізації фінансових ризиків та забезпечення його фінансової стійкості і платоспроможності.

Економічний розвиток підприємства потребує постійного дослідження виробничого процесу і його результатів як складової системи, в якій органічно поєднуються й переплітаються різні соціально-економічні явища й процеси. Однак, здійснення ефективної фінансової діяльності пов'язано з визначеною системою фінансового управління. Успішне управління фінансами на підприємстві залежить від ефективного поєднання двох підсистем, які складають його суть: підсистеми, що управляє, і підсистеми, якою управляють.

За умов повної трансформації економіки України в ринкову систему господарювання, при лібералізації відносин суб'єктів господарювання, у фінансовій діяльності підприємства значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу його фінансового стану, оцінки ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості, а також пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення, як зазначають науковці, набуває об'єктивна оцінка потенційних можливостей збільшення прибутку підприємства в умовах глобалізації та інтенсифікації інтеграційних процесів.

На сучасному ринку, щоб успішно функціонувати, підприємству необхідно знати, чому його стан погіршився і як виправити ситуацію. Оцінка фінансової діяльності підприємства або, інакше кажучи, фінансова діагностика його діяльності є обов'язковою складовою фінансового менеджменту будь-якого підприємства, а її завданням є визначення як прийнятних параметрів роботи підприємства так і незадовільних параметрів, які вимагають відповідного втручання.

Проблемам дослідження фінансової діяльності підприємств, аналізу їх фінансового стану, оцінки ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості, а також пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності присвячені праці таких науковців, як О. Барановський, І.Бланк, Л. Безгінова, З. Варналій, В. Ганін, А. Герасимов, О. Гетьман, Н. Власова, М. Коробов, Т. Костенко, Л. Костирко, О. Круглова, Л. Лахтіонова, В. Панков, Є. Підгора, В. Пліса, І. Прокопенко, В. Рижиков, О.Терещенко, А. Федорченко, В. Шаповал та інших.

Метою діагностики фінансової діяльності підприємства є інформаційна та консультативна підтримка антикризового менеджменту в процесі планування організації управління і контролю використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання в умовах ринкового середовища. Створити і налагодити систему діагностики так, щоб вона працювала ефективно, тобто забезпечувала необхідною інформацією в потрібний момент і потрібним людям. Її рішення пов'язано з важкою працею засновників та співробітників, які будуть залучені до функціонування створюваної системи.

Як показує практика, впровадження і застосування фінансової діагностики вітчизняними суб'єктами господарювання зіштовхується із різними перешкодами. Фінансова діагностика передбачає здійснення повномасштабного аналізу за результатами фінансово-господарської діяльності, яка, в свою чергу, вважається ефективною [2, с.190], якщо підприємство:

- раціонально використовує наявні активи;
- своєчасно погашає зобов'язання;
- функціонує рентабельно.

Фінансовий стан підприємства є результатом взаємодії всіх елементів системи його фінансових відносин і визначається сукупністю виробничо-господарських факторів та характеризується низкою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Отже, фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та господарської діяльності. Чим вищими є показники обсягу виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг) і нижчою собівартість продукції (робіт, послуг), тим вищою буде прибутковість підприємства, а, відтак, - стабільнішим його фінансовий стан. Разом з цим необхідно пам'ятати, що фінансова діяльність підприємства також спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання платіжної дисципліни, здійснення ефективної кредитної політики, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою його ефективного функціонування.

Фінансова діагностика діяльності підприємства передбачає систематичну й усебічну оцінку його діяльності з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливорює критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичній, так і в динамічній формі, створює передумови для визначення проблем у фінансовій діяльності та способів ефективного використання фінансових ресурсів, а також їх раціонального розміщення. Метою фінансової діагностики

діяльності підприємства є наглядна оцінка динаміки його розвитку та фінансового стану. Водночас прогнозування забезпечення прибуткової діяльності підприємства методами системного аналізу та математичного моделювання становить доволі складну багатоступеневу процедуру. Однак лише зі застосуванням такого комплексного підходу можна отримати адекватну кількісну оцінку.

Одним із універсальних методів економіко-математичного аналізу є багатofакторний економетричний аналіз. Його зміст полягає в побудові оптимальної економетричної моделі, завдяки якій можна достатньо точно класифікувати підприємство за рівнем його фінансового стану. Економетричне моделювання дає змогу мати уяву про можливі шляхи економічного розвитку, спрогнозувати ту чи іншу ситуацію, передбачити майбутнє значення економічних показників, вказати інструменти зміни ситуації в бажаному напрямку.

В умовах трансформаційних змін та глобалізації економічних відносин основною причиною збитковості всіх промислових підприємств є їх невикористані потенційні можливості ринкового середовища. Оцінити їх дають змогу показники ділової активності підприємства, показники забезпеченості власними фінансовими ресурсами та рентабельності продажів. Розрахунок цих показників і визначення чинників впливу на них, може служити основою для прогнозування можливості забезпечення прибуткової діяльності підприємства та поліпшення усіх його фінансових показників.

Завдяки застосуванню потужного математичного апарату моделювання є найефективнішим та найдосконалішим методом. Хоча й поведінка і значення будь-якого економічного показника, зокрема показника прибутковості, залежить практично від безлічі факторів, які врахувати нереально, насправді лише обмежена кількість факторів істотно впливає на досліджуваний показник. Вплив інших факторів настільки несуттєвий, що їх ігнорування не може призвести до значних відхилень у поведінці досліджуваного об'єкта. Виокремлення та врахування в моделі лише обмеженої кількості реально домінуючих факторів і є тією важливою передумовою якісного дослідження, аналізу й розроблення моделі.

Зауважимо, що основними завданнями [4, с.24] фінансової діагностики діяльності підприємства є:

- дослідження рентабельності, ефективності використання майна підприємством, забезпеченості його власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- визначення стану підприємства на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Здійснення фінансової діагностики підприємства засновано на проведенні внутрішнього (традиційного) аналізу його фінансового стану. В ході здійснення фінансової діагностики діяльності підприємства за традиційною схемою опрацьовано прийоми, до яких відносяться горизонтальний, вертикальний та аналіз за допомогою коефіцієнтів.

Сутність горизонтального аналізу полягає у порівнянні показників фінансової звітності попереднього та звітного періодів. При цьому здійснюється поstateйне співставлення звітів, вивчаються абсолютні та відносні відхилення конкретних

фінансових показників. Аналізуючи динаміку валюти балансу, порівнюють її значення на початок і на кінець звітного періоду. Зменшення валюти балансу підприємства на кінець звітного періоду свідчить про скорочення обсягів його господарської діяльності і навпаки.

На відміну від горизонтального аналізу, який відтворює динаміку фінансової звітності за визначений період, вертикальний аналіз є, як відомо, аналізом внутрішньої структури звітності. При здійсненні такого аналізу узагальнюючий показник приймається за 100%, а кожна його складова обчислюється як питома вага (частка від 100%). Узагальнюючими показниками є підсумки Балансу (Актив, Пасив), обсяг реалізованої продукції відповідно до Звіту про фінансові результати. За допомогою цього методу аналізу з'ясовують, яку питому вагу в групі чи підгрупі узагальнюючий показник займає та чи інша стаття. Це дає можливість визначити вплив кожної складової узагальнюючого показника на фінансову діяльність підприємства.

Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі його виробничо-господарської діяльності. Об'єктивну оцінку фінансового стану можна здійснити, застосувавши не тільки вказані прийоми горизонтального і вертикального аналізу, але й комплекс відповідних фінансових коефіцієнтів. Однак, ці коефіцієнти мають бути такими, щоб усі пов'язані з підприємством економічними відносинами суб'єкти господарювання могли одержати потрібну інформацію для прийняття рішень про економічну доцільність встановлення, припинення чи продовження відносин з підприємством. У кожного з потенційних партнерів підприємства свій власний критерій економічної доцільності. Тому показники оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства мають бути такими, щоб кожний його партнер зміг зробити вибір, виходячи з власних інтересів.

Крім того, у стабільному фінансовому стані зацікавлене передусім саме підприємство. Належна якість організації та здійснення фінансової діагностики на підприємствах сприяє формуванню і підтриманню їхньої ділової репутації через створення високоякісного інформаційного забезпечення прийняття рішень менеджментом підприємств, необхідного рівня поінформованості учасників ринку й суспільства про результати діяльності, відповідних умов для ефективного використання ресурсів і максимізації прибутку. Так, з одного боку, стабільний фінансовий стан будь-якого підприємства формується в процесі його взаємовідносин з постачальниками, покупцями, акціонерами, банками, іншими юридичними і фізичними особами. З іншого боку, саме від підприємства залежить ступінь його економічної привабливості для всіх суб'єктів господарювання, які обирають серед безлічі підприємств, спроможних задовольнити їх економічний інтерес. Відтак кожному підприємству необхідно систематично, детально і в динаміці аналізувати свій фінансовий стан за допомогою відповідних коефіцієнтів.

Аналіз фінансового стану підприємства з використанням фінансових коефіцієнтів включає сім блоків, а саме: операційний аналіз, аналіз операційних витрат, аналіз управління активами, аналіз ліквідності, аналіз довгострокової платоспроможності, аналіз прибутковості, аналіз майнового стану підприємства.

Оскільки предметом діагностики фінансового стану підприємства є формування та використання його фінансових ресурсів, то для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства - об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів - можуть застосовуватися різні методи. Здійснення діагностики

та визначення проблем розвитку досліджуваного підприємства в умовах глобалізації та інтенсифікації інтеграційних процесів - це комплекс науково-методичного інструментарію дослідження фінансового стану підприємства.

Важливо зазначити, що в економіці підприємства методи фінансової діагностики його діяльності класифікують за різними класифікаційними ознаками. Зокрема, за ступенем обґрунтованості розрізняють неформалізовані та формалізовані методи фінансової діагностики.

Неформалізовані методи оцінки діяльності вітчизняних підприємств ґрунтуються на характеристиці аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. Ці методи відрізняються певним суб'єктивізмом, оскільки вони здебільшого засновані на інтуїтивному відчутті, досвіді та знаннях аналітика.

До формалізованих методів оцінки діяльності вітчизняних підприємств відносять ті, в основу яких покладено науково обґрунтовані і доведені аналітичні залежності. Ці методи є більш об'єктивними, а, відтак і найчастіше використовуваними в практиці оцінки діяльності підприємств.

Крім того, у фінансовій діагностиці діяльності вітчизняних підприємств широко застосовуються методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, методи обробки рядів динаміки), а також методи математичної статистики (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, метод головних компонентів). Використання визначених прийомів і методів аналізу для досягнення поставлених конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику фінансової діагностики його діяльності.

Інформаційною базою для діагностики діяльності підприємства та оцінки його фінансового стану є дані:

- балансу (форма 1);
- звіту про фінансові результати (форма 2);
- звіту про рух грошових коштів (форма 3);
- звіту про власний капітал (форма 4);
- інші оперативні дані та дані статистичної звітності.

У цілому можна підкреслити, що необхідність та значення фінансової діагностики діяльності підприємств обумовлені потребою систематичного аналізу напрямків удосконалення роботи за ринкових умов господарювання, потребою в поліпшенні використання фінансових ресурсів, а також пошуком резервів зміцнення їхньої фінансової стабільності. Оцінка економічної стабільності підприємства і його конкурентного потенціалу включає фінансову, виробничу, маркетингову та інвестиційну стійкість.

Безсумнівно, що нині для вирішення поточних і перспективних фінансово-господарських проблем розвитку підприємства необхідно володіти повною та достовірною інформацією про його фінансовий стан та результати діяльності. Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарювання за попередній і поточний звітні періоди, формування облікової політики та її змін, що уможливило ретроспективний аналіз діяльності підприємства.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства доцільно починати з тієї групи показників, за якою рівень конкурентного потенціалу є недостатнім. Якщо позитивним напрямком зміни показника є його зменшення, то ранжування

досліджуваних підприємств за ним здійснюється у зворотному порядку. Оцінка конкурентних переваг і підвищення конкурентоспроможності полягають у можливості використання як кількісних, так і якісних показників, оскільки по суті враховуються не самі значення, а їхній ранг і основну роль відіграє лише їх відносне положення. Водночас можливість зіставлення довільної кількості підприємств і на основі виявлених відмінностей намагаться впливати на підвищення конкурентоспроможності через доведення фактичних значень індивідуальних показників до їх нормативних параметрів або значень підприємств - конкурентів, в яких вони кращі. Вплив на підвищення параметричних показників підприємства повинен здійснюватись шляхом набору низки заходів, впровадження яких неодмінно призведе до поліпшення їхніх фактичних значень.

Інноваційна спроможність підприємства визначається на основі аналізу показників інноваційного потенціалу і підвищується в тому випадку, коли змінюються технологічні процеси, застосовуються більш сучасні інноваційні проекти щодо обладнання, його заміни, запроваджуються інноваційні методи вивчення попиту і пропозиції, способи впливу на споживачів, ефективної дії реклами, здійснюються ефективні фінансові інновації в системі нових схем взаєморозрахунків, вдосконалення поведінки на ринку. Утім, посилення конкурентних показників на ринку, стрімкий розвиток і впровадження нових технологій, зростаюча диверсифікація бізнесу, ускладнення бізнес-проектів та інші фактори спричиняють нові вимоги до системи фінансової діагностики.

Отже, діагностика фінансового стану підприємства покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, прогнозування та усунення проблем в його діяльності з метою забезпечення прийняття своєчасних ефективних управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних та тактичних цілей. Саме знання теоретичних засад діагностики дає змогу точно поставити діагноз та виявити причини будь-яких негативних або позитивних показників та тенденцій у ринкових умовах, що характеризуються високою невизначеністю й нестабільністю зовнішнього середовища. В свою чергу, вміння діагностування фінансового стану дає змогу підприємству підтримувати стійкий розвиток в сучасних умовах господарювання.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: Монографія / О.І.Барановський.- К.: Фенікс, 1999.- 338 с.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економічна діагностика: Навч. посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2007.- 306 с.
3. Економічний аналіз і діагностика сучасного підприємства: Навчальний посібник / Т.Д. Костенко, Є. О. Підгора, В.С. Рижиков, В.А. Панков, А.А. Герасимов.- К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 400 с.
4. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник.- К.: Т-во "Знання", КОО, 2002.- 294 с.
5. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія.- К.: КНЕУ, 2001.- 387 с.
6. Фінанси в трансформаційній економіці України: Навч. Посібник / За ред. д.е.н., проф. М.І.Крупки.- Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007.- 614 с.
7. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія / О.О.Терещенко.- К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.

THEORETICAL PRINCIPLES OF COMPANY FINANCIAL ACTIVITY DIAGNOSTICS

V. Voudvud

Trade and Economics Institute of KNTEU in Chernivtsi

The article deals with the essence of the concept of "financial diagnostics company," and also the goal, objectives, methods and techniques of financial diagnostics of business in the modern business environment.

Keywords: company financial activity, performance activities, financial position, financial crisis, financial stability, competitiveness.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДИГНОСТИКИ ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В. Вудвуд

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ

В статье рассмотрено сущность понятия «финансовая диагностика предприятия» а также исследовано цель, задания, методы та приёмы проведения финансовой диагностики деятельности предприятия в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: финансовая деятельность, результативность деятельности, финансовое состояние предприятия, финансовый кризис, финансовая стабильность, конкурентоспособность.